

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто проблему управління розвитком педагогічної системи спеціальної загальноосвітньої школи на основі технологічного підходу.

Ключові слова: спеціальна загальноосвітня школа, діти з психофізичними вадами, управління педагогічною системою, технологічний підхід, проектування.

В статті рассматривается проблема управления развитием педагогической системы специальной общеобразовательной школы на основе технологического подхода.

Ключевые слова: специальная общеобразовательная школа, дети с психофизическими нарушениями, управление педагогической системой, технологический подход, проектирование.

Нова модель спеціальної загальноосвітньої школи, де навчаються діти з різними порушеннями розвитку, передбачає організацію навчально-виховного процесу, орієнтованого на результат, вимагає сучасних підходів до управління педагогічними системами всіх рівнів. Відмова від управління, яке розв'язує лише повсякденні задачі, організація стратегічного управління школою визначається як багатообіцяючий напрям в модернізації традиційної системи спеціальної освіти.

Аналіз сучасної ситуації в становленні управління спеціальними загальноосвітніми школами Донецької області, який проведено на базі дефектологічного факультету Слов'янського державного педагогічного університету та відділу спеціальної освіти Донецького інституту післядипломної педагогічної освіти, дослідження різних підходів до цієї проблеми, виявлення недоліків і пошук шляхів й механізмів їх вирішення показує, що раціональним та науково обґрунтованим підходом є управління розвитком педагогічної системи на основі проектування, тобто на основі технологічного підходу. Технологічний

підхід до управління включає регламентовані процедури і правила проектування змістовного й процесуального аспектів освіти дітей з психофізичними вадами, передбачає дотримання принципів детермінованої, процесуальній компетентності, системності, синергетичності, соціально-педагогічній доцільності.

Проектування розглядається нами як діяльність і процес. Проектувальна діяльність – це особливий вид діяльності, що вимагає знань і навичок роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, творчого мислення і високого рівня професійної компетентності педагога. Результатом проектувальної діяльності є проект, який виступає основою управління розвитком педагогічної системи спеціальної школи (в тому числі інтернатного типу).

Мета проекту полягає в ефективній організації діяльності (педагогічної, управлінської і ін.), яка забезпечує досягнення корекційно-виховних цілей педагогічного процесу і мети системи управління. Кажучи про ефективність, ми маємо на увазі максимальний результат при мінімальних витратах (фінансових, тимчасових, трудових і ін.). Проект сприяє самовизначенню суб'єктів управління.

Основними задачами проектування виступають, на наш погляд, наступні:

- розробка моделі педагогічної системи, тобто моделювання її об'єктів (системи управління, методичної системи, технології навчання, виховання і корекції);

- встановлення процедур і механізмів реалізації моделі в цілому й її об'єктів зокрема;

- визначення змісту діяльності щодо конструювання моделей системи управління, методичної системи, технології навчання й виховання.

Проектування може бути стратегічним і тактичним. Під стратегією розуміється вищий рівень управління, який охоплює питання теорії і практики розвитку й функціонування спеціальної школи (зокрема: проектування, дослідження закономірностей, розробку механізмів реалізації, тобто конструювання педагогічної системи). Стратегічне проектування є складним процесом. В дослідженнях В. Монахова, Г. Скамницької, В. Серикова [1; 2; 3; 6] та інших науковців виділяється вісім взаємозалежних етапів проектування: 1) аналіз зовнішнього середовища; 2) управлінський огляд педагогічної системи школи; 3) формулювання стратегії; 4) моделювання компонентів педагогічної системи; 5) програмування реалізації стратегії; 6) реалізація стратегії; 7) отримання результату; 8) оцінка стратегії.

Зміст етапів фактично визначає структуру стратегічного проекту, який має складатися з наступних розділів:

1. Аналіз зовнішнього середовища, задачі якого – уточнити місію спеціальної школи, визначену законодавчими актами України; оцінити напрями реформування в системі спеціальної освіти та їх дію на поточну стратегію; визначити чинники, які перешкоджають та сприяють ефективності реалізації поточної стратегії.

2. Результати управлінського обстеження внутрішнього середовища. Задачі розділу: визначити ресурси, з'ясувати очікування педагогічного колективу та батьків; виявити послідовність і етапи реформування компонентів педагогічної системи; здійснити оцінку культури взаємодії, педагогічної діяльності, спілкування, відносин, системи цінностей тощо, моніторинг компетентності вчителя (вихователя) і педагогічного колективу; співвідношення наявних ресурсів з потребами.

3. Вибір стратегії – концепція розвитку (основні ідеї, короткий опис образу майбутньої школи, загальне обґрунтування шляхів реалізації).

4. Змістовний опис нової моделі педагогічної системи: мета педагогічної діяльності – модель випускника; модель структури проєктованої школи за ступенями навчання; модель методичної системи (проєктування змісту, організаційних форм, методів, засобів корекційно-педагогічної роботи); модель організації педагогічного процесу на основі технологічного підходу; модель системи управління (проєктування управління персоналом через організацію діяльності, спілкування й відносини; проєктування задач, принципів, вимог і правил управління, змісту функцій системи управління, структури, форм, засобів і методів); модель соціально-освітнього середовища: формулювання системи цінностей школи, її гуманістично-освітньої філософії.

5. Програма реалізації, експертиза проєкту.

Після розробки стратегічного проєкту потрібно визначити тактичні напрямки й задачі. Тактика на відміну від стратегії розрахована на коротший проміжок часу. Під тактикою розуміється складова частина стратегії управління, яка здійснюється на основі теоретичних знань і практичного досвіду, спрямована на матеріалізацію стратегії. Метою тактичного проєктування є забезпечення реалізації стратегії, ефективна організація управління, оптимальна, продуктивна діяльність школи (у режимах розвитку і функціонування).

Стратегічною метою діяльності спеціальної школи є цілеспрямоване й послідовне поліпшення розвитку та соціалізації особистості дитини з психофізичними вадами в єдиному процесі її абілітації. Для досягнення стратегічної мети необхідно розв'язати ряд основних задач, які

забезпечують конструювання певної системи управління, методичної системи, технології навчання, виховання і корекції. У програмі стратегічного проекту встановлюється черговість і терміни розв'язання цих задач.

Стратегічні задачі необхідно декомпонувати на задачі етапні, тобто тактичні. Для реалізації тактичних задач слід скласти тактичні проекти, які базуються на задачах і змісті стратегічного проекту. Для кожного етапу реалізації тактичного проекту визначаються задачі, які чітко пов'язані з основною метою діяльності спеціального навчального закладу і врешті-решт забезпечують її досягнення. Вони розробляються для всіх напрямків проекту, при цьому слід враховувати наступне: кожна задача формулюється чітко та конкретно; постановкою і розв'язанням задач займаються керівники закладів освіти спільно зі своїм колективом; інформація про них доступна; задачі пов'язані з посадовими обов'язками; вони коректуються або оновлюються; формулюються стисло, в одну пропозицію; є актуальними; мають тимчасові рамки; їх кількість не перевищує можливості виконання.

Ефективність реалізації задач залежить від організації певних дій:

- 1) організаційних (настановчі, етапні або підсумкові заходи, які спрямовані на розв'язання певної задачі);
- 2) виконавських (заходи, які спрямовані на підготовку й реалізацію організаційних дій);
- 3) контрольних (діагностика якості організаційних і виконавських дій) і їх корекція (виправлення помилок).

Отже, проект організації педагогічного процесу виступає структурою майбутніх дій і є основою управління.

Проектування далі деталізується через плани роботи підрозділів, плани організаційних дій і плани окремих заходів (виконавських дій), а також циклограму проекту і циклограму наказів.

Таким чином, реалізація стратегії управління розвитком педагогічної системи спеціальної школи передбачає складну за структурою систему проектувальної діяльності.

Розгляд та узагальнення наукових джерел з питань проектування розвитку педагогічної системи школи та аналіз досвіду управління спеціальними загальноосвітніми школами Донецької області на базі проектування дозволяють зробити наступні висновки:

- 1) педагогічна система спеціальної школи є складною, нелінійною, відкритою системою;
- 2) головне в управлінні розвитком педагогічної системи спеціальної школи на ґрунті стратегічного проектування – управління за чітко визначеними цілями, принципами та ціннісними орієнтаціями;
- 3) педагогічна система здатна до самоорганізації;

4) виваженість інноваційної складової в різних об'єктах педагогічної системи;

5) реалізація стратегічного проекту здійснюється шляхом поступового переходу з режиму функціонування до цілеспрямованого системного процесу змін всіх об'єктів педагогічної системи (переходу з одного стану в інше, більш досконале).

На основі системи вимірників стану кожного компоненту педагогічної системи необхідно здійснювати постійний і системний контроль й оцінку отриманих результатів, зіставлення з очікуваними результатами (моніторинг виконання стратегії і тактики), що, в свою чергу, сприятиме своєчасній корекції проміжних станів компонентів педагогічної системи, усуненню причин, які провокують відхилення від моделі управління. Моніторинг спрямовується на:

а) вимірювання ступеня відповідності проєктованим моделям існуючої системи управління, методичної системи, технології навчання, виховання і корекції;

б) оцінку: 1) якості результатів освітньої діяльності школи; 2) інноваційних організаційних форм і їх впливу на оптимізацію корекційно-виховного процесу; 3) навчальних програм, технологічних проєктів; 4) організації педагогічного процесу в рамках урочної та позаурочної діяльності школярів; 5) стану соціально-освітнього середовища; 6) професійної компетентності вчителів; 7) ефективності системи управління.

Під час розробки стратегії управління педагогічною системою слід дотримуватися науково-методичних рекомендацій:

– проєктувати перспективний розвиток педагогічної системи повинен керівник спеціального закладу освіти;

– реформування педагогічної системи здійснюється на науковій основі;

– мета педагогічної діяльності визначається специфікою освітнього закладу;

– створення колективу односторонців, професіоналів;

– під час проєктування педагогічної системи необхідно враховувати ієрархію цілей (кожна підсистема має свою мету, яка спрямована на досягнення стратегічної мети педагогічної системи);

– створення вертикального та горизонтального розподілу праці, що забезпечить закріплення певної роботи за тими, хто здатний виконати її краще за всіх;

– перший керівник повинен проводити постійний моніторинг якості системи управління на всіх стадіях, а тому потрібно врахувати критерії вимірювання для всіх очікуваних змін.

Отже, проблема управління спеціальною школою в умовах переходу на проектно-компетентнісну парадигму є надзвичайно актуальною. У статті ми прагнули виявити основні компоненти моделі системи управління, яка забезпечує якість спеціальної освіти і може стати основою діяльності керівників всіх типів спеціальних закладів освіти. Виявлені процедури по суті є технологією управління функціонуванням і розвитком педагогічної системи спеціальної школи. Технологічний підхід дозволяє узагальнити і систематизувати позитивний досвід, виявити закономірності, встановити регламенти і транслювати ефективні моделі системи управління в інші спеціальні установи.

Список використаних джерел

1. Аргунова Т.Г., Пастухова И.П., Скамницкая Г.П. Управление методической работой в профессиональном образовательном учреждении: Методическое пособие / Под общ. ред. Г.П. Скамницкой. – М.: Библиотека журнала "СПО", 2006. – 89 с.
2. Монахов В.М., Зелик О.Н., Власов Д.А., Васекин СВ., Грачев О.Б. и др. Педагогические объекты. Педагогическое проектирование. KNOW HOW технологии: Учебн. пособие. – Тольятти: Волжский университет им. В.Н. Татищева, 2004. – 38 с.
3. Монахов В.М. , Смыковская Т.К. , Любичева В.Ф. Педагогическая технология и управление оптимизацией учебного процесса. – М.: Альфа, 1998. – 147 с.
4. Лазарев В.С. Системное развитие школы. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 304 с.
5. Сериков В. В. Обучение как вид педагогической деятельности. – М.: Академия, 2008. – 256 с.
6. Скамницкая Г.П. Информационно-коммуникативные педагогические технологии как фактор повышения качества профессионального образования // Среднее профессиональное образование. – 2008. – № 1. – С. 55-56.

The problem of managing the development of the pedagogical system of a special general-education school on the basis of technological approach is considered in the article.

Keywords: special general-education school, children suffering of psycho-physical defects, pedagogical system management, technological approach, projecting.

Отримано 06.12.2010 р.

